

▲ Wally Moes, *Lunchtijd*, 1885.

Foto Studio Tromp / Museum Boijmans van Beuningen

Het primaire beeld van de Haagse school is dat van een groep van landschapsschilders. Lees de naam en je gedachten gaan automatisch uit naar parelende strandgezichten en stemmige heidevelden. Maar blijf erover denken, en je herinnert je dat die stranden en die velden zelden verlaten zijn. Meestal beweegt er wel iets of iemand doorheen: een groepje ruiters op weg van duinrand naar branding; een ezeltje, omringd door kinderen; kinderen zonder ezeltje - soms zijn die kinderen belangrijker dan het landschap eromheen. Over dit facet van de groep, de schilderijen van eigen of anderzins kinderen, is in Museum Panorama Mesdag nu een tentoonstelling te zien, een zorgvuldig gemaakte presentatie met redelijke tot goede schilderijen en hier en daar een uitschiet.

De locatie is toepasselijk. Sientje Mesdag van Houten, de echtgenote van zeeschilder Hendrik Willem Mesdag en zelf ook een vakkundig schilder, was de zus van Samuel van Houten, de liberale politicus die bekend is van het naar hem vernoemde 'Kinderwetje'. Die wet, die dit jaar 150 jaar oud is, schreef voor dat kinderen jonger dan 12 niet langer mochten werken en dat nachtwerk voor alle kinderen werd verboden. Het was de eerste stap in ons land om kinderen te beschermen tegen de uitwassen van het liberalisme, maar grenszins de laatste.

Daar die uitwassen extreem waren, behoefte geen betoog. Kinderen uit de lagere klasse werden in de 19de eeuw vaak uitgebuut door ondernemers, die hen beschouwden als een verlengstuk van hun machinerie. Velen brachten hun jaren van groei door in onnatuurlijke houdingen in krappe en slecht geventileerde ruimten, wat zorgde voor lichamelijke deformaties en andere ellende. De

▲ Floris Arntzenius, *Liesje*, 1906.
Foto Museum Gouda

5 BEELDDE KUNST

De Jeugd van Toen

Ondanks de Kinderwet van 1874 bleef het **werkende kind** een vertrouwd gezicht in het echte leven. In Museum Panorama Mesdag is nu te zien hoe schilders van de Haagse School die jeugd in verf vastlegden. Hun eigen kinderen waren zo te zien een stuk zorgeloos.

Door **Stefan Kulper**

“Of het lot van het meisje de schilder aangreep, valt niet te zeggen, al kun je je moeilijk voorstellen dat het hem Siberisch koud liet

▲ Floris Arntzenius, *Het lucifermeisje*, 1890.
Foto Haags Historisch Museum

deze kinderen zoet. Zorgeloosheid was vaak hun deel (al zouden sommigen, zoals Klaasje Mesdag, jong overlijden), maar niet per se dat van de schilders die hen in opdracht portretteerden. 'Ik had het kleine kind te poseeren', schreef Wally Moes wanhopig aan een collega, 't was vreselijk!' Vooral de beweeglijkheid van kinderen dreef schilders als Moes bij vlagen tot wanhoop. Een 'vloot' portretteren was simpeler.

En dan leek zo'n 'vloot' soms ook nog terug! Een van de leukste kunstwerken in de tentoonstelling is een kindertekening van de toekomstige schilder Lizzy Ansingh door haar tante, de societyschilder Thérèse Schwartz, een sprekend voorbeeld van de kijker wordt bekeken.

Vanaf het moment dat schilders halverwege de 19de eeuw in de open lucht gingen werken, hadden ze sowieso vaak te maken met jeugdige pottekijkers. Jacob Maris ontdeed zich ooit van 'zoo'n zwerm wijsneuzen' door ze een kwartje te beloven wanneer ze op een verderop gelegen boot gingen zitten (om zich na de gedane arbeid onder een regen van kluitjes uit de voeten te maken), en Louis Apol maakte een tekening van zijn collega Karel Klinkenberg terwijl deze omringd werd door een groep aandacht trekkende raddraaiers. Dat was in Scheveningen, waar de schoffies bekendstonden om hun brutaliteit.

In Drenthe, leerde de Haagse schilder Julius van de Sande bakhuizen, waren de kinderen daarentegen rustig en fluitterden ze elkaar bewonderend toe hoe 'alles er zoo duddeljik op steet'. Van de Sande bakhuizen kon juist goed opschieten met deze kinderen. In december vermaakte hij ze door te spelen voor Sinterklaas.

Kinderen van de Haagse School. Museum Panorama Mesdag, Den Haag, t/m 20/5. Kinderen van de Haagse School: spelen, werken, overleven. Waanders, 112 pagina's, € 24,95.

meesten konden lezen noch schrijven.

De invoering van de Kinderwet in 1874 verbeterde deze situatie, maar beëindigde haar niet. De verdrinking werd minimaal nageleefd en had bovendien uitsluitend betrekking op het leven in de fabrieken en de makerijen. Thuis, in de talrijke kroegwijken van Nederland, ging het gamalenpellen en bonenlezen gewoon door. Zo bleef het werkende kind een vertrouwd gezicht, in het echte leven en in de kunst.

Sommige schilders zagen er iets pittoreesk in, een dankbaar motief om het gemoed van de kijker mee te bespelen. Het schilderij dat de Larense Wally Moes maakte van twee van hun pauze genietende mandenvlechters is zo'n romantisch, sterk geïdealiseerd tafereel. Anderen gingen feitelijk te werk. De Utrechtse kunstenaar Anthon van Rappard maakte in de steensfabriek van zijn neef (en ook elders) talloze tekeningen van werkende kinderen die juist opvallen vanwege hun onopgesmukte karakter.

Floris Arntzenius' *Het lucifermeisje* is al even onopgesmukt, en niet minder indrukwekkend. Het toont een kreupel luciferverster die op een straathoek staat te wachten op klandizie - een vaardig geschilderd portret, opgediend zonder het minste sentiment. Of het lot van de straatverkoper de schilder aangreep, valt niet te zeggen, al kun je je moeilijk voorstellen dat het hem Siberisch koud liet. Zelf had hij vier dochters.

Hun wereld, en die van de andere kinderen van de Haagse Scholers, verschildte diametraal van die van hun leeftijdgenoten uit de achterbuurt, zo maken we op uit de intieme portretten gemaakt door hun schilderende ouders. Zij hadden vrije tijd en werden aangemoedigd tot zelfontplooiing; niet het spinnewiel, maar het boek, de piano of - in de meeste gevallen - de verfoed hield